

Jugoslavija: poslednje poglavje 1980–1991. Okrogla miza.

Središče za javno zgodovino in Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana, 29. november 2022.

Devetindvajsetega novembra 2022, na datum, ki (sicer naključno, a zanimivo) sovпада z zgodovino socialistične Jugoslavije, je v Ljubljani potekala okrogla miza z naslovom *Jugoslavija: poslednje poglavje 1980–1991*. Organizirala sta jo Središče za javno zgodovino in Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. K dobremu obisku okrogle mize so poleg njene strokovne organizacije zagotovo prispevali tudi ugledni zgodovinarji, ki so zasedli govorniške položaje. Gostje, ki so vsak s svojim prispevkom obogatili razpravo o sicer zapleteni tematiki – zadnjem desetletju obstoja Jugoslavije –, so bili: Sonja Biserko (predsednica Helsinškega odbora za človekove pravice v Srbiji), Dubravka Stojanović (redna profesorica na Univerzi v Beogradu), Tvrтко Jakovina (redni profesor na Univerzi v Zagrebu), Husnija Kamberović (redni profesor na Univerzi v Sarajevu), Marko Zajc (znanstveni sodelavec na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani) in Božo Repe (redni profesor na Univerzi v Ljubljani). Pogovor je povezoval izredni profesor Bojan Balkovec (Univerza v Ljubljani), ki je bil poleg prof. Boža Repeta in Kornelije Ajlec (izredne profesorice na Univerzi v Ljubljani) tudi član organizacijskega odbora.

Okrogla miza je predstavljala sklepni del obiska nekaterih izmed teh profesorjev v Ljubljani, kjer so v dnevih pred dogodkom že imeli posamezna predavanja za študente in zainteresirano strokovno javnost.¹ Osrednji namen okrogle mize je bila predstavitev istoimenske knjige *Jugoslavija: poglavje 1980–1991*, ki je izšla leta 2021² in je plod delovanja Helsinškega odbora za človekove pravice v Srbiji ter del projekta *Yu-historija*.³ Vsi govorniki, ki so nastopili na okrogli mizi, so bili tako ali drugače povezani z izidom knjige: Sonja Biserko kot predstavnica Helsinškega odbora, Dubravka Stojanović kot ena izmed recenzentk knjige ter ostali kot avtorji njenih besedil. Tako knjiga kot projekt izstopata po tem, da povezujeta in na enem mestu predstavljata delo zgodovinarjev, ki prihajajo z ozemlja nekdanje Jugoslavije, ter s tem bistveno prispevata h kritičnemu zgodovinopisnemu raziskovanju te zapletene tematike. Okrogla miza se je hkrati vsebinsko povezovala z razpravo, ki so jo organizatorji in gostje v podobni zasedbi že izvedli decembra 2021 in je (v dveh delih) dostopna na spletu.⁴

-
- 1 Predavanje Husnije Kamberovića | Oddelek za zgodovino | Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, pridobljeno 30. 11. 2022, <https://zgodovina.ff.uni-lj.si/novice/predavanje-husnije-kamberovica>. Predavanje Dubravke Stojanović | Oddelek za zgodovino | Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, pridobljeno 30. 11. 2022, <https://zgodovina.ff.uni-lj.si/novice/predavanje-dubravke-stojanovic>. Predavanje Tvrտka Jakovine | Oddelek za zgodovino | Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, pridobljeno 30. 11. 2022, <https://zgodovina.ff.uni-lj.si/novice/predavanje-tvrtka-jakovine>,
  - 2 Latinka Perović et al., ur., *Jugoslavija: poglavje 1980–1991* (Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2021). Knjiga je od letošnjega leta na voljo tudi v angleškem jeziku: Latinka Perović et al., ed., *Yugoslavia: Chapter 1980–1991* (Belgrade: Helsinki Committee for Human Rights in Serbia, 2022).
  - 3 *Yu-historija*, pridobljeno 30. 11. 2022, <https://www.yuhistorija.com/project.html>.
  - 4 Oddelek za zgodovino FF, Univerza v Ljubljani. *Youtube. Jugoslavija v osemdesetih, 1. del*, pridobljeno 30. 11. 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=kx9LFV3m5mc&t=35s>. Oddelek za zgodovino FF, Univerza v Ljubljani. *Youtube. Jugoslavija v osemdesetih, 2. del*, pridobljeno 30. 11. 2022, https://www.youtube.com/watch?v=3Z0_DAZp40U.

Okrogla miza je v vsebinskem in strokovnem pogledu odražala delo, opravljeno pri ustvarjanju knjige. Razprava je po uvodnem nagovoru predstojnice Oddelka za zgodovino FF UL, doc. Irene Selišnik, ob podajanju kritičnih in strokovno utemeljenih ugotovitev sodelujočih potekala v sproščenem, konstruktivnem vzdušju. Pogovor je poslušalce seznanil s ključnimi prednostmi sodelovanja, katerega plod sta bili knjiga ter okrogla miza, ter vzpostavljala dialog med zgodovinarji iz različnih delov nekdanje skupne države. Pri tem so govorci na videz brez truda v svoje ugotovitve vključevali poglede, ki si sicer v posameznih nacionalnih historiografijah lahko pogosto nasprotujejo. Teme, kot so kompleksni odnosi med jugoslovanskimi republikami in njenima avtonomnima pokrajinama v zadnjem desetletju njihovega obstoja, razmerja med političnimi elitami ter civilno družbo in trenja znotraj socialističnih elit, so sodelujoči obravnavali z obilico strokovne podkovanosti. Obogatene so bile z ugotovitvami, pridobljenimi z empiričnimi raziskavami, ki so bile opravljene v sklopu projekta ter nastajanja knjige.

Sonja Biserko je kot predsednica Helsinškega odbora za človekove pravice v Srbiji uvodoma predstavila zasnovo projekta. Poudarila je zahtevno pot iskanja primernega pokrovitelja projekta, ki je svojega podpornika naposled našel v Ministrstvu za zunanje zadeve Zvezne republike Nemčije. Prvi sklop vprašanj je nato pripadel prof. Dubravki Stojanović, eni izmed recenzentk knjige, pokrival pa je naslednje vsebine: kako je bilo mogoče, da je socialistična Jugoslavija razpadla na tako brutalen način; kako je mogoče, da je v Socialistični republiki Srbiji oblast prevzel Slobodan Milošević; in zakaj je smiselno, da se ta in podobna vprašanja podrobneje raziščejo. Njen odgovor je zajel analizo razhajanj med političnim in družbenim življenjem v zadnjih letih obstoja Jugoslavije ter priložnosti, ki jo je ta razkorak ustvarjal in ki je ob izteku desetletja bistveno pripomogel k Miloševićevemu uspehu. Poleg tega je naslovila še en ključen namen knjige: ustvarjena besedila naj bi nudila osnovo za študij in raziskovanje zgodovinarjem in zgodovinarjem mlajše generacije brez lastne izkušnje življenja v Jugoslaviji, ki jih tema zanima in želijo pridobiti več historičnega znanja o njej.

Podobno je svoj prispevek uokviril prof. Tvrtko Jakovina. Poleg pomena jugoslovanske zunanje politike na globalnem prizorišču in njenega vpliva na notranjo politiko države je govoril o aktualni percepciji obravnavanja tematike socialistične Jugoslavije v različnih akademskih okoljih, predvsem na Hrvaškem in v Sloveniji. S tem je posredno opozoril na pomen terminologije. Spregovoril je o tem, kakšno stališče odražata zgodovinar in hkrati širše akademsko okolje, če v kateri od držav naslednic nekdanje države Jugoslavijo imenujejo kot »našo skupno državo«, in morda še pomembneje, kako naj zgodovinarji, ki dejansko izhajajo iz teh okolij, v svojem delu poimenujejo območje, iz katerega izhajajo in ki je predmet njihovega proučevanja. Dileme, ali gre za eno od evropskih regij, Balkan ali nekdanje jugoslovansko ozemlje, imajo svoje strokovne, politične in družbene konotacije. Podobno kompleksno perspektivo je odprl naslednji komentar prof. Husnije Kamberovića. Osrednja tema njegovega prispevka k okrogli mizi so bile olimpijske igre v Sarajevu leta 1984, ki pa so z njegovo obravnavo postale okno za raziskovanje mnogih pomembnih političnih in družbenih vprašanj.

Med drugim se je osredotočil na odnose med bosanskimi in slovenskimi političnimi elitami na medrepubliški ravni, kakor tudi na interpretacije, ki so jih slednje bile deležne znotraj posameznih republik. Kot eno izmed osi analize je uporabil odnos med bogatimi in revnimi deli Jugoslavije. Opozoril je na simbolično moč tako pomembnega dogodka, kot so bile olimpijske igre, za katere je v času po Titovi smrti obstajalo upanje, da bodo prispevale k (re)integraciji jugoslovanskih narodov in etničnih skupin.

Zadnja dva komentarja sta pripadla prof. Božu Repetu in dr. Marku Zajcu. Prvi je govoril o zveznih organih, torej o problematiki, o kateri je za knjigo prispeval mnoga ključna besedila: o predsedstvu Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije kot mestu političnega odločanja in posledično konfliktov, o predsedstvu federacije ter federalnem izvršnem svetu. Nekaj manj pozornosti je posvetil Jugoslovanski ljudski armadi, katere ključni pomen pri delovanju in obstoju socialistične Jugoslavije pa je vseeno poudaril. Beseda je nanese tudi na Beograd kot federalni center ter na njegovo usihajočo vlogo v osemdesetih letih. Način, kako so politiki tega časa dojemali Beograd, je neposredno odražal njihov odnos do federalne politike in vse šibkejšo vlogo federacije. Tudi v kriznih časih se ključni politiki, odgovorni za vodenje federacije, v Beogradu niso zadrževali več kot nekaj dni tedensko, kar je botrovalo temu, da je moč skupne jugoslovanske politike dodatno pešala. Posebno vlogo, ki jo je pri oblikovanju države in njenem kasnejšem razpadu imela javnost, je osvetlil dr. Marko Zajc. Opozoril je na mnoga ključna in zapletena vprašanja, povezana z možnostjo vpliva splošne javnosti na politično delovanje države. Bolj ali manj prosto delo medijev v posameznih republikah je nudilo povezavo med politiko in družbo ter vplivalo na različno razumevanje posameznih dogodkov v različnih delih države. Svojo pozornost je posvetil tudi vlogi intelektualcev v zadnjem jugoslovanskem desetletju, njihovemu medsebojnemu razumevanju ter njihovi aktivnosti v povezavi z obstojem in razpadom Jugoslavije.

Okrogla miza je svoj sklep doživela ob obsežnejših komentarjih iz občinstva, ki so pokazali, da je socialistična Jugoslavija tema, ki v ljudeh morda res vzbuja raznolike občutke, a hkrati ohranja javni ter strokovni interes za njeno nadaljnje raziskovanje, objavljanje kritičnih besedil in morebitne prihodnje okrogle mize ter predavanja o njej.

Tjaša Konovšek